

دائرة المعارف مصور ایران و جهان

● دکتر محمد حسن زاده^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس

از آنجا که دائرة المعارف‌ها به دنبال ارائه شالوده‌ای از علم، معرفت و دانش اجتماعی درباره موضوعات مختلف هستند، بنابراین، تألیف آنها معمولاً از سوی گروهی از افراد صاحب نظر صورت می‌گیرد. زیرا با گسترش علوم و تخصصی شدن آنها به اندازه کافی، امکان اینکه یک فرد بتواند در همه حوزه‌ها اطلاعات عمومی قابل قبولی داشته باشد، را سلب کرده است. بنابراین همکاری گروهی در تألیف دائرة المعارف‌ها می‌تواند سودمندی‌های فراوانی را به دنبال داشته باشد.

اصل دیگری که امروزه می‌تواند از مزایای دائرة المعارف‌ها به حساب آید، تخصصی بودن آنهاست؛ دائرة المعارفی که به جنبه خاصی از علوم بشری محدود باشد. یکی از زمینه‌هایی که می‌تواند محدوده‌ای قابل قبول را فراهم آورد، محدود کردن دائرة المعارف به قشر یا رشته‌ای خاص از علوم است. در این صورت، انتخاب مخاطب و گردآوری مطالب با در نظر گرفتن ویژگی‌های سنی و انتظارات آنها آسان‌تر است. با توجه به گسترش علوم و تولید اطلاعات کافی برای همه سنین و درباره همه علوم، زمینه کافی و ادله لازم برای تدوین کتاب‌های مرجعی مانند دائرة المعارف‌ها در حوزه‌های مختلف فراهم آورده است.

درباره کتاب

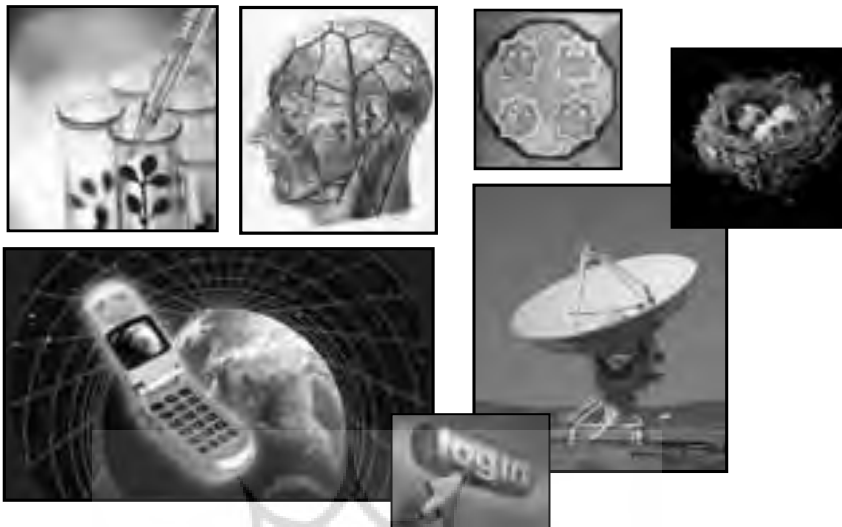
دائرة المعارف مصور ایران و جهان بدون در نظر گرفتن قشر خاص یا مخاطب مشخصی در یک قالب از کل

■ دائرة المعارف مصور ایران و جهان، تدوین: حمید اعلمی، تهران: مؤسسه کتابسرای اعلمی، ۱۳۸۶، ۵۸۰ ص، شابک: ۰-۴۲-۷۸۶۰-۹۶۴

درباره دائرة المعارف‌ها

دائرة المعارف‌ها کتاب‌هایی هستند که اطلاعات کلی و مختصری درباره موضوعات خاصی ارائه می‌دهند و هدف از تألیف آنها گردآوری و ارائه اطلاعات مورد نیاز عموم یا قشر خاصی از افراد در قالب یک نظم خاص موضوعی، الفبایی، تاریخی یا نظیر آن است. دائرة المعارف‌ها با توجه به گستره موضوعی و مخاطبان آنها به گروه‌های مختلفی از جمله دائرة المعارف‌های عمومی، دائرة المعارف‌های خاص و نظیر آن قابل تقسیم است.

صفت «مصور» در عنوان کتاب نیز انتظاراتی را در خواننده ایجاد می‌کند که در کل کتاب برآورده نشده است

کتاب هیچ‌گونه نمایه موضوعی، الفبایی یا نظیر آن ندارد، بنابراین دسترسی به طیف وسیعی از اطلاعات محتوایی، فقط از طریق فهرست مندرجات امکان‌پذیر است که آن هم از هیچ نظم الفبایی یا موضوعی پیروی نمی‌کند

قابل توجهی وجود دارد که می‌تواند در ویرایش‌های بعدی این کتاب و همچنین تألیف و تدوین کتاب‌های مشابه مورد استفاده قرار گیرد.

۱. عنوان کتاب با محتوای آن سازگاری ندارد، «اطلاعات عمومی درباره ایران و جهان» می‌تواند عنوان مناسبی برای این کتاب باشد. زیرا در دائرةالمعارف، دیدگاه آموزشی با نگرش نزدیک به فهم مخاطبان رعایت می‌شود و مقالات مربوط به مدخل‌ها معمولاً دارای ساختار منطقی مشخصی هستند که شروع و پایان آنها، مسیر مشخصی را دنبال می‌کند.

۲. صفت «مصور» در عنوان کتاب نیز انتظاراتی را در خواننده ایجاد می‌کند که در کل کتاب برآورده نشده است. در برخی از موارد ممکن است که تصاویر در دسترس نباشد، در اینگونه موارد، خواننده نیز از انتظارات خود می‌کاهد. اگرچه امروزه با وجود اینترنت، دسترسی به تصاویر درباره پدیده‌های مختلف امکان‌پذیر شده است، در حالی که در این کتاب حتی درباره پارک‌های تهران نیز تصاویری ارائه نشده است. همین امر ضرورت وجود گروهی از افراد مختلف برای تألیف دائرةالمعارف را نشان می‌دهد و انتظار می‌رود که برای تألیف دائرةالمعارف مصور، گروه توانمندی از عکاسان وجود داشته باشد که عکس‌های اختصاصی برای دائرةالمعارف تهیه کنند. این امر موجب می‌شود که حتی در برخی از موارد سایر منابع به تصاویر یا نوشته‌های دائرةالمعارف استناد کنند. به هر حال در دائرةالمعارف حاضر، این ویژگی به خوبی رعایت نشده است.

به جزء تألیف شده است. گرچه این کتاب، دسته‌بندی خاصی برای اطلاعات ارائه‌شده قائل نشده است، مرور مطالب کتاب نشان می‌دهد که ابتدا اطلاعات عمومی درباره جهان و سپس درباره ایران ارائه شده است. اگرچه در بخش‌های ادیان و مذاهب، تقسیم جهانی - ملی به هم ریخته و طبق موضوع پیش رفته است.

مطالبی درباره قاره‌ها، القاب برخی از کشورها، یادگاری‌های مشهور، واحدهای پول کشورها، موزه‌های مهم، شاهکارهای ادبی، عجایب هفتگانه و نظایر آنها از جمله اطلاعاتی است که درباره جهان ارائه شده است. درباره کشور ایران، ابتدا نکاتی درخصوص ایران ارائه شده که نوعی اطلاعات پایه است، سپس مطالبی در معرفی استان‌ها و شهرها، سدها، اماکن دیدنی، آرامگاه شخصیت‌های معروف و ضرب‌المثل‌های ایرانی آمده است. بخش‌های بعدی، به معرفی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قرآن کریم، پیامبران (ع) و مقیاس‌ها اختصاص دارد. در ادامه، دوباره اطلاعات عمومی درباره منظومه شمسی، حیوانات، ترین‌های جانوران، اطلاعات پزشکی، دانستنی‌های حانه‌داری، خواص میوه‌ها و اطلاعات ورزشی آمده است. سپس، مختصری از زندگینامه چهارده معصوم (ع) و سرانجام، کمک‌های اولیه توضیح داده شده است.

نکاتی درباره کتاب

درباره دائرةالمعارف مصور ایران و جهان، نکات

در کتاب حاضر هیچ‌گونه مقدمه یا پیشگفتاری وجود ندارد و کتاب با اولین مدخل شروع و با آخرین مدخل پایان می‌پذیرد

درج فهرست منابع در دائرةالمعارف‌ها برای اطلاعات ارائه‌شده یکی از مهم‌ترین اصولی است که باید رعایت شود

۳. هر دائرةالمعارفی با توجه به گستره وسیع، که ماهیت دائرةالمعارف‌نگاری ایجاد می‌کند، خود از شیوه یا شیوه‌های خاصی پیروی می‌کند که توضیح آن در مقدمه جامع و کامل ارائه می‌شود. در کتاب حاضر هیچ‌گونه مقدمه یا پیشگفتاری وجود ندارد و کتاب با اولین مدخل شروع و با آخرین مدخل پایان می‌پذیرد. به همین دلیل می‌توان گفت که اصول اولیه دائرةالمعارف‌نگاری در این کتاب رعایت نشده است.

۴. کتاب هیچ‌گونه نمایه موضوعی، الفبایی یا نظیر آن ندارد، بنابراین دسترسی به طیف وسیعی از اطلاعات محتوایی، فقط از طریق فهرست مندرجات امکان‌پذیر است که آن هم از هیچ نظم الفبایی یا موضوعی پیروی نمی‌کند. بنابراین، مخاطبان این کتاب، که انتظار می‌رود افراد عادی نیز باشند، در دسترسی به محتوا با مشکلاتی مواجه خواهند بود.

۵. درج فهرست منابع در دائرةالمعارف‌ها برای اطلاعات ارائه‌شده یکی از مهم‌ترین اصولی است که باید رعایت شود، ولی در این کتاب هیچ‌گونه منبعی مورد استناد قرار نگرفته است. بنابراین درباره درستی اطلاعات نمی‌توان اطمینان داشت.

۶. گزینش مدخل‌ها براساس معیار خاصی نبوده است و مشخص نیست که مدخل‌ها چرا انتخاب شده‌اند و به چه دلیلی انتخاب نشده‌اند. معمولاً در کتاب‌های مرجع، پاسخ اینگونه پرسش‌ها در مقدمه کتاب آورده می‌شود. در کتاب حاضر به‌دلیل نبود مقدمه یا پیشگفتار

۷. اطلاعات مدخل‌ها کافی نیست. برای نمونه در ذیل مدخل «نخستین‌ها» (ص ۹۴) ۱۲ مورد آورده شده است. در حالی که چنانچه نویسنده، فقط به ارائه نخستین‌های یک استان در ایران می‌پرداخت، چندین صفحه را به خود اختصاص می‌داد. درباره دنیا که بحث بسیار مفصل‌تر از این است.

۸. به‌دلیل نبود سیاست مشخص برای گزینش مدخل‌ها و حدود تعیین‌شده برای ارائه محتوا، مطالبی که در برخی از مداخل ارائه شده، ناقص است، برای نمونه نقشه‌ای که درباره ایران در صفحه ۲۲۳ ارائه شده است، ایران را با ۲۸ استان نشان می‌دهد و در صفحه ۲۲۶ نیز فقط نام ۲۸ استان ذکر شده است. این مطالب و تصاویر نشان می‌دهد که دائرةالمعارف روزآمد نیست. با وجود مشکلاتی ذکر شد، کار مؤلف در تدوین این کتاب ستودنی است و امید است که این کتاب مقدمه‌ای برای تدوین دائرةالمعارف به‌معنای واقعی در زمینه‌های خاص و با تعریف مشخص به‌حساب آید و مؤلف در آینده ضمن رفع مشکلات مذکور و استفاده از نظرات متخصصان، به‌ویژه متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، به تدوین دائرةالمعارف واقعی همت گمارد.

پی‌نوشت‌ها:

1 hasanzadeh@modares.ac.ir